

Hysterie. Een cultuurdiagnose

Marc Schuilenburg
(winnaar Willem Nagelprijs 2014)

Ik leg binnenkort de laatste hand aan de conceptversie van mijn nieuwe boek met de werktitel: 'Hysterie. Een cultuurdiagnose'. Aanleiding tot het boek is dat in de jaren 1980 de hysterie uit de bijbel van de psychiatrie is geschrapt en op de vuilnisbelt van de westerse geschiedenis is beland. Na de DSM-III-R uit 1987 kom je alleen nog restanten van de hysterie tegen in kleinere ziektecategorieën, waaronder psychose, persoonlijkheidsstoornis, conversie en dissociatie. De Franse medische historicus Étienne Trillat constateert daarom dat 'het zeker is dat de hysterie dood is (...) en dat het haar geheimen mee in het graf heeft genomen.' Althans, zo lijkt het. Want schijn bedriegt. Overal is hysterie. Of het nu gaat over de komst van vluchtelingen of het verdwijnen van Zwarte Piet, de economische crisis of de hoogte van de criminaliteit, de hysterie is een vast verschijnsel.

Geneeskundig en historisch onderzoek, psychoanalytici en filosofen, religieuze en genderstudies, maar ook schilders, schrijvers en filmers – allemaal hebben ze zich ingelaten met de hysterie en hebben ze getracht het mysterie van de ziekte te ontrafelen. Ook criminologen hebben zich beziggehouden met de hysterie, van Lombroso ('de hysterische misdadiger') en William Sullivan (*Crime and Insanity* uit 1924) tot Stanley Cohen en zijn werk rond 'moral panic'. Hoewel wetenschappers al eeuwen door de hysterie zijn gefascineerd, is de hysterie niet zo bekend dat ze geen verdere uitleg behoeft. Sterker: de betekenis ervan is onduidelijk en omstreken. De hele geschiedenis door is de hysterie een uitermate vaag concept geweest waarover de nodige verwarring bestond wat er nu wel en wat er niet onder moet worden begrepen, zelfs of ze wel ooit heeft bestaan. Daarom onderzoek ik in dit boek wat hysterie is en waarom ze in verschillende praktijken van tijd tot tijd de kop opsteekt.

Zo'n praktijkgerichte benadering begint niet in de bibliotheek, maar op straat. Een van de methoden die ik hanteer is etnografisch onderzoek. Redeneren vanuit de hysterie betekent namelijk ook persoonlijk ervaren waarom in een concrete praktijk, de aanpak van criminaliteit en overlast bijvoorbeeld, hysterie in volle gang is. Daarom heb ik twee jaar onderzoek gedaan in de Rotterdamse probleemwijk Hillesluis om van dichtbij te kunnen ervaren waarmee het veiligheidsonbehagen van de bewoners te maken heeft. Naast hoofdstukken over veiligheid staan hoofdstukken over de komst van asielzoekers en immigranten en de taal van de hysterie. Om te kijken wat wel en wat niet in beeld komt in het immigratiedebat, heb ik in het Rotterdamse gemeentearchief de discussies in het stadhuis nageplozen naar aanleiding van de eerste rassenrellen in Nederland, in augustus 1972 in de Afrikaanderwijk in

Rotterdam-Zuid. In dat hoofdstuk vergelijk ik het politieke debat over de rellen met de opgewonden discussies die nu worden gevoerd over de toelating en inburgering van nieuwkomers in Nederland.

'Wees niet bang voor de hysterie, ze bestaat niet', luidt het advies in het handboek DSM. Volgens de psychologie en psychiatrie ligt de hysterie achter ons. Ze is verdwenen, niet meer van deze tijd. Maar in werkelijkheid, zo luidt mijn stelling, is de hysterie nog lang niet verteerd. Want als de hysterie iets is van het verleden, waarom is ze dan zo present in het heden?

Marc Schuilenburg (2018), *Hysterie. Een cultuurdiagnose*, Boom Filosofie: Amsterdam.

Na een (levens)lange gevangenisstraf

Marieke Liem
(winnaar Willem Nagelprijs 2011)

Afgelopen najaar kwam mijn boek 'After Life Imprisonment: Re-entry in the Era of Mass Incarceration' uit. Ik voerde dit onderzoek uit als Marie Curie fellow aan de Harvard Kennedy School of Government. Dit boek is gebaseerd op interviews die ik met ruim 60 Amerikaanse 'lifers' heb gevoerd: Individuen die veroordeeld waren voor een levensdelict, en na gemiddeld dertig jaar gevangenschap, weer op vrije voeten kwamen. De helft van de geïnterviewde ex-gedetineerden belandde opnieuw in detentie. Niet zozeer omdat ze een nieuw vergrijp hadden gepleegd, maar in het merendeel van de gevallen omdat ze zich niet aan de eisen van hun voorwaardelijke vrijlating hielden.

Het scheidt wellicht weinig verbazing, te constateren dat de meesten van hen zeer veel moeite hadden om het leven weer op te pakken na zo'n lange straf. Deels was dit toe te schrijven aan het feit dat familieleden ofwel geen contact meer wilden, of waren overleden. Daarnaast hadden deze 'lifers' weinig tot geen vooruitzicht op betaald werk, hadden geen specifieke opleiding kunnen genieten in detentie, ondervonden moeilijkheden om aan huisvesting te komen, en hadden moeite om 'gezonde' intieme relaties aan te gaan. Eén van de grootste obstakels was echter te vinden in het hervinden van zelfbeschikking, ook wel bekend onder het concept *agency*. In detentie werd hun leven tot in de kleinste details door anderen bepaald: wanneer het licht aan- en uitgaat, wanneer te eten, te douchen – vrijwel niets besloten of initieerden zij zelf.

Toch lukte het een enkeling wel een nieuw leven op te bouwen, en buiten de gevangensmuren te blijven. De reden voor 'succes' was echter vaak arbitrair, gezien de 'recidivisten' geen nieuwe vergrijpen pleegden. Ze werden veelal terug achter tralies geplaatst voor het overtreden van voorwaarden van vervroegde vrijlating: niet komen opdagen bij een gesprek met de reclasseringsambtenaar